

Булгакова Олена Валеріївна,
завідувач кафедри державно-правових
дисциплін факультету 2 Донецького
державного університету внутрішніх
справ, кандидат економічних наук,
доцент;
Андрух Карина Миколаївна,
здобувачка ступеня вищої освіти
Донецького державного університету
внутрішніх справ

ІНТЕРФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ПРИЧИН СУЇЦИДІВ ДІТЕЙ

Гострота проблеми обумовлена сплеском самогубств серед дітей шкільного віку. Факт вчинення суїциду дитиною взагалі вважається трагедією для суспільства, тому прогресивні держави вивчають це явище як комплекс соціально-індивідуальних чинників серед яких виокремлюють фактори домашнього насильства та негативних взаємовідносин в родині або близькому оточенні дитини. Протистояти та ефективно запобігати проявам суїциду серед дітей дуже складно лише традиційними методами або одиничними застережними заходами. Проблема насильства в сімейних стосунках потребує розробки та запровадження цілої низки адміністративно-правових заходів та вдосконалення системи суспільної відповідальності за вчинення насильства над дітьми через яке малеча вирішує позбавити себе життя не знайшовши підтримки в суспільстві дорослих.

Особливе занепокоєння викликає складність взаємовідносин дітей з віртуальним світом соціальних мереж, який не позбавлений проявів насильства тим більше, що в ньому насильство також може проявлятися і в психологічній, і в економічній, і в сексуальній спосіб. Стикнувшись з проявом прихованого насильства в віртуальному світі, дитина не здатна розрізнити реальну або приховану загрозу тиску або агресії через відсутність достатнього досвіду спілкуванні в реальному світі. Нажаль кількість неповнолітніх, які ухвалюють рішення про спробу позбавити себе життя щоденно збільшується в світі та Україні.

В основному діти зважуються вчинити самогубство у віці від 8 до 18. Слід зауважити, що 8 років це молодший шкільний вік, коли дитина вперше стикається з моделлю «дорослого» середовища з між особовими конфліктами, проявами агресивної поведінки в соціумі, складнощами реалізації власних бажань та необхідністю постійного дотримання дисципліни та жорстких

соціальних правил. В цей же період дитина вперше змушена сприймати явище влади та адміністративного тиску як об'єктивної реальності впорядкованого існування.

Слід звернути увагу, що більше на самогубство зважаються хлопці. Найбільше випадків самогубств у віці від 12 до 16 років незалежно від статі.

На першому місці з проблем, характерних для підлітків та молоді з суїцидальною поведінкою, перебувають стосунки з батьками. Приблизно в 70% випадків ці проблеми безпосередньо пов'язані з суїцидом, на другому місці – труднощі, пов'язані зі школою, на третьому – проблеми взаємин з друзями, в основному протилежної статі. [1]

На наш погляд, варто визначити основні причини суїцидальної поведінки дітей, серед яких психологи [1] виокремлюють цілу низку таких факторів, які доцільно згрупувати за принципом матриці (рис.).

<p>Почуття</p> <ul style="list-style-type: none"> - провини, сорому, образи, незадоволеність собою - помсти, погроз, шантажу 	<p>Бажання</p> <ul style="list-style-type: none"> - привернути до себе увагу, викликати жаль, співчуття - співчуття або бажання наслідування приятелів, кінофільмів, героїв книг 	<p>Особистість</p>
<p>Переживання</p> <ul style="list-style-type: none"> - пов'язані із смертю одного з батьків, розлученням батьків - невзаємне кохання, сексуальні надмірності, вагітність 	<p>Страх</p> <ul style="list-style-type: none"> - перед ганьбою, приниженням, глузуванням - покарання 	
<p>Суспільство</p>		

Рис. Поле розподілу причин суїцидальної поведінки дітей в системі соціально-особистісного напруження (авторська розробка)

Розгляд причин суїцидальної поведінки в полі соціально-особистісного напруження демонструє, що вектори особистісного напруження різнонаправлені та зумовлені впливом і тиском суспільних правил та вимог.

Якщо причини суїцидальної поведінки в більшому ступені пов'язані з системою «особистість-суспільство», то фактори, що призводять до самогубств дітей, на нашу думку, слід звести до розгляду двох основних груп - соціальних та економічних. Саме ці фактори дозволяють реалізувати наміри особистості.

Таблиця 1

Соціальні фактори, що призводять до самогубства дітей

Соціальні фактори			
макросоціальні	сімейні	особисті	інтер-персональні (мікросоціальні)
<p>1) наявність засобів зведення рахунків із життям (зброя та токсичні речовини);</p> <p>2) широке обговорення в засобах масової інформації випадків суїциду, що може призводити до «нормалізації» такого способу вирішення проблем;</p> <p>3) доступність інформації про способи самогубства, що в сучасному світі стало особливо великою проблемою через появу Інтернету (кіберзлочинність);</p> <p>4) рівень споживання алкоголю і наркотиків у суспільстві та їх доступність;</p> <p>5) домінуюча система цінностей у суспільстві, наприклад, культ успіху і пропаганда</p>	<p>1) втрата близьких;</p> <p>2) важке матеріальне становище сім'ї;</p> <p>3) фізичне насильство і жорстоке поводження у сім'ї</p>	<p>1) висока імпульсивність;</p> <p>2) висока емоційна напруженість;</p> <p>3) високий рівень досконалості;</p> <p>4) високий рівень соціальної тривожності;</p> <p>5) неефективні стратегії щодо боротьби зі стресу</p>	<p>1) низький рівень соціальної інтеграції;</p> <p>2) відчуття самотності та вузької соціальної мережі;</p> <p>3) низький рівень соціальної підтримки</p>

нереалістичних стандартів щастя та успіху; б) соціальні потрясіння, що призводять до значного погіршення умов життя.			
---	--	--	--

Джерело: [2, 3].

Виходячи з даних таблиці 2 всі соціальні фактори можна розподілити за групами: мікросоціальні, сімейні, особисті, інтерперсональні. Тобто тут проглядається чітка рівне вість включення дитини в життя соціуму. При цьому саме на інтерперсональному рівні визначаються фактори, які характеризують дитину як учасника реальних та віртуальних соціальних мереж спілкування.

Розгляд економічних факторів та їх вплив на можливість вчинення акту самогубства також доцільно робити на підставі даних таблиці 2

Таблиця 2

Економічні фактори

Економічні фактори		
макроекономічні	домогосподарські	особистісні
економічні кризи, що збільшують кількість сімей з важким матеріальним становищем і призводять до зростання безробіття	втрата постійного доходу батьками та відсутність додаткової фінансової підтримки, що зумовлює скрутне становище сім'ї і неможливість або другорядне значення забезпечення потреб дитини	особиста оцінка дитини про відсутність достатньої кількості кишенькових грошей чи речей, про які мріє (планшет, комп'ютер, мобільний телефон тощо) та відчуття неможливості змінити ситуацію, повна економічна залежність

Джерело: [2, 3]

Економічні фактори в суїцидальній поведінці дитини виконують роль формування середовища, яке зумовлює напрям формування якості життя дитини в цілому в родині, а також зумовлює загальний емоційний фон та систему відносин в родині. Наявність або відсутність економічної підтримки родини може бути тим фактором, який визначає реальну можливість дитини реалізуватись як особистість. Також економічний чинник є підґрунтям залученості дитини до реальних та віртуальних соціальних мереж спілкування.

Саме залучення дитини до спілкування в віртуальному просторі мережі Інтернет створює нові загрози. Останнім часом зросла роль такого фактора, як кіберзлочинність (штовхання дітей до самогубства через соціальні мережі). Так, у березні 2017 року слідчий департамент Національної поліції опублікував інформацію щодо ідентифікації понад 400 «груп смерті» («Синій кит», «Тихий дім» та ін.) Та встановив, що понад 35 тисяч учасників таких групи – Діти з України – їх заохочували до самогубства. Лише чверть із цих груп була заборонена [4].

В 2021 році ювенальна поліція фіксує сплеск небезпечних челенджів у соцмережах і спроб суїциду серед підлітків. після перегляду відео в «ТікТок» [4].

Крім того, як зазначають фахівці-криміналісти, через інтернет та соціальні мережі на дітях випробовуються технології, які не просто руйнують їх психіку, а й підштовхують до суїциду. Ці методи включають періодичне впровадження в середовище дітей різних субкультур (емо, готів тощо), спокушення дітей через порнографічні сайти, а потім залякування «потенційних наслідків». Такі випробування здійснюються часто людьми, що прагнуть легкої наживи, або психічно неврівноваженими людьми.

Досить часто причинами дитячого суїциду стає насильство в сім'ї та жорстоке поводження з ними. Дослідженнями встановлено, що 50% усіх бездомних жінок і дітей пішли жити на вулицю, рятуючись від насильства в сім'ї, а діти скривджених матерів у 6 разів частіше намагаються накласти на себе руки, а 50% піддаються зловживанню наркотиками та алкоголем [4].

Представник ЮНІСЕФ в Україні Юкі Мокуо зазначає, що майже 60% дітей у віці від 2 до 14 років зазнають психологічного чи фізичного насильства в сім'ї. 69% випадків сексуального насильства над дітьми відбувається вдома, в неблагополучних

сім'ях та проти дітей-сиріт. Як результат, діти-жертви в 10 разів частіше роблять спроби самогубства, ніж їхні однолітки [4].

Отже, факторами дитячого суїциду може бути одна чи декілька форм насильства – фізичне (умисне нанесення дитині побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди честі та гідності), сексуальне (дії сексуального характеру стосовно дитини), психологічне (вплив на психіку дитини шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування) чи економічне (умисне позбавлення дитини житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які вона має передбачене законом право, що може призвести до смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я). Крім того, сильним фактором самогубства дитини є надмірний і часто недостатній тиск на дитину не лише з боку батьків, але й з боку вчителів та однолітків.

Дослідження експертів Українського інституту вивчення екстремізму показують, що щороку близько 2500 дітей в Україні намагаються покінчити життя самогубством. 40% самогубств спричинені знущаннями. Також, згідно з опитуванням, проведеним ЮНІСЕФ у лютому 2017 року, 67% дітей зазнавали домагань за останні три місяці. Тоді як 24%, тобто кожна четверта дитина, були жертвами жорстокого поводження в цей період. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в 2016 році Україна посідала сьоме місце у світі за показником переслідування та дев'яте за кількістю жертв знущань серед 15-річних [5].

Можемо дійти висновку, що необхідно активізувати роботу з навчальними закладами (викладачами та психологами) з дітьми, вести профілактичні бесіди про неприпустимість суїцидальної поведінки, розробляти конкретні заходи щодо запобігання булінгу в школах, пом'якшувати його наслідки для запобігання суїцидам. На наш погляд, соціально-економічні фактори дитячого самогубства тісно пов'язані між собою, і в багатьох випадках слід використовувати термін «соціальні та економічні фактори», оскільки це часто брак коштів та важке фінансове становище сім'ї, можливість задоволення потреб дитини (за особистою оцінкою) та виникнення депресії та знущань у школі тощо. Ці фактори лише посилюють вплив один одного, і існує синергетичний ефект, який у багатьох випадках призводить до суїциду у дітей.

Список використаних джерел

1. Суїцид як суспільне лихо. Методи запобігання. URL: <https://works.doklad.ru/view/oR495FICПА.html>.
2. Димитрова Л.М., Кіхтан Г.О. Причини та соціальні фактори суїцидальної поведінки підлітків. ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2012. Випуск 2(14). С. 72–77.
3. Холмогорова А.Б., Воликова С.В. Основные итоги исследований факторов суицидального риска у подростков на основе психосоциальной многофакторной модели расстройств аффективного спектра. URL: http://www.medpsy.com/mpj/archiv_global/2012_2_13/nomer/nomer11.php.
4. Новик В.А. Правове забезпечення попередження насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми. URL: http://eprints.zu.edu.ua/10563/1/Новик_В._А..pdf.
5. 40% дитячих самогубств – це наслідок булінгу з боку однолітків (дослідження). URL: <https://glavcom.ua/news/40-dityachih-samogubstv-ce-naslidok-bulingu-z-boku-odnolitkiv-doslidzhennya-455022.html>.

Бутко Вікторія Володимирівна,
психолог відділення психологічного
забезпечення відділу культурної
комунікації та психологічного
супроводження Національної академії
внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ У РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ СТАЛИ ЖЕРТВАМИ НАСИЛЬСТВА

Проблема психотравмуючого досвіду та його впливу на подальше соціальне життя людини зачіпає не тільки психологічне здоров'я самої дитини на певному етапі її життя, а й має віддалені наслідки пов'язані із її соціальною адаптацією і побудовою здорових стосунків із соціумом. Визначає здатність адаптуватися до виникаючих викликів при регуляції своєї поведінки, зниження настороженості та зміни особистості в цілому.

Ключові слова: психологічне здоров'я, фактори ризику насильства, види насильства, параметри класифікації насильства, близькі та віддалені наслідки насильства.

Проблема насильства над дитиною має не тільки психологічний аспект, а й соціальний та юридичний. Психологічні та поведінкові порушення, які виникають після